

Magtubu to tumô to Pol li biji Kworêntijênê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Kirijna Pol ôrij kergare tori toj ulê béré to téé wôô hen na, ôbi li geserê môj kibi marge sa iyé grêknê to bay uwôgere Kworênt hen. Eglis to ôbi dî tôre ya hen na, na bijné ka ca, ba na hôn Emen né hen a kwônê ya. Bay na gawrê ka ari upérji gan né.

Kworênt na sa iyére to ari upére daman, wôsa hende yi na kibi cér a, an bato eran nan angan gara mê mê ya men, jenga yé dô tô bijné men, ari lê ka gel tô yé wo gawrê kwône ya men, bay henê are nan lê emen kwône a men. Nijba, yin yinare toj iyôn a tôj hen kôba, ô nan tôre men. An kaman ka ay bôrji haw hen na, are gay gay na ka dôyrêji, an na ôbi a, Pol ré ange gan wô sarji hen.

Kirijna Pol dji an, an ô ta nin menba, cêgê menba, ôbi toy kwôlo gay gay wo bay kôli gengin sa bay ayê bôô bay ka hen. An na kwôlo sun kirin gan. Na ôbi a lê Pol ana, ôbi ré lij magtubu têê pôrbu biji hen. To wôô hen ba, yi bô Magtubu Tôô toj Bijnare to Kôrbi a ya. Tô to baa hen na, kwôle kôlij bô 1 Kworêntijê 5: 9-13 men, bô 2 Kworêntijê 2: 3, 7: 8 men. Magtubu to wôô to bô Magtubu Tôô toj Bijnare to Kôrbi a hen na, Pol li na kirijna ôbi ôrij kergare tori toj ulê béré

to têt subu hen. To pôn hen ba, ôbi li na kirijna ôbi na ná Epês a men (1 Kworêntijênê 16: 8) to têt wô ba, na ka pôni kôl ré na Epês a sôn men, ka pôni kôl ré na Maséduwan a men.

Sapitre 1: 1-9 bô magtubu to tumô to Pol li bij Kworêntijênê hen na, kôl na kwôli dosé to ôbi liji men, uwôlê wo ôbi uwôl Emen lijni dosé hen a men. Sapitre 1: 10-4: 21 hen na, Pol kôlij Kworêntijênê ré dī tō karijare toji baa. Sapitre 5 hen na, Pol kôlji bi bay ré dage bay yijare toj iyôn a tōj hen perêrji a aṅ. Sapitre 6: 1-11 hen na, ôbi kôlji bi bay ré kaṅgij yirji tumô bay emê sa iyére a ré. Sapitre 6: 12-20 hen na, kôl na kwôli aṅga Kworêntijênê ré ay yirji lij tērij né. Cégê dema ôbi ré uwôlji kwôlê sa kwôlo gay gay wo bay na engereri hen tô. Sapitre 7 na, kôl na kwôli enyé yi. Sapitre 8: 1 - 11: 1 hen na, kôl na kwôli emê tanare to bay tibij kamrê hen men, kwôli aṅga bay ré li gengij sa dayrê kamrê naṅ Emen hen. Sapitre 11: 2-34 hen na, kôl na kwôli bay ayê bô naṅ emê wo Kelma. Sapitre 12-14 hen na, kôl na kwôli gwosoy jé lê wo Tunu toj hendi bô bôrê a bé. Sapitre 15 hen na, kôl na kwôli jê sé kampê wo ñijé ka ma. Sapitre 16 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori hende to hen naṅ kwôlo gay gay wo yi ya. Perê kwôlê bi wo hen na, na kwo gengij wôgê are men, aṅga Pol genge dīré lê men, kwôli dosé to ôbi liji a men.

Gengij sa kwôlê bi wo kêmen hen na, *ôbi jé Pol iyêlji na naṅ tōri to dami. Ôbi gelji mega wo bê bô pôn sa *Krist a a ré lê aṅ kwôlê bi wo hen ré naṅ. Men, peré yi ré na aṅga dami gôlij tō

anğa baa hen kêmen (Sapitre 13).

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi Pol, wo Emen uwôgen bi ené yi *ôbi jé wo Krist Jésu naɓ bô geyé wori hen. Nibay naɓ yênenana Sôstên ² a lê magtubu hende to hen biɓ églis to Emen to sa iyé Kworênt a ka ôbi d̄iji gay sa kibi biɓare toji naɓ Krist Jésu, aɓ ré yiji bay bô bôré naɓ biɓé kêmen ka mô naɓ kirij kirij, aɓ uwôge hini Kelma woji Jésu Krist wo na kwoni men hen. ³ Bi bô deré naɓ bô jalé wo Ibarna Emen naɓ kwo Kelma Jésu Krist baa naɓ ken.

Terê kibi wo tô Krist a

⁴ En liɓ Emen wupê dosé kwôy kwôy wô sarɓge. Ôbi li dô naɓ ken sa kibi biɓare to ken biɓ naɓ Jésu Krist hen. ⁵ Sa kibi biɓare to ken biɓ naɓ Krist Jésu hen aɓa Emen né béɓge ari upé kêmen hen. Ari upé bay ka hen ka pônî a na: hené kwôlê men, hené anğa gay gay hen a men. ⁶ Deré tô kwôlo gengij sa Krist dôbe hanêri perêɓge a. ⁷ Aɓ kirijna na ken mô kerem gem wulé wo Kelma wona Jésu Krist wo na nini geléɓge hen réé heraj hen na, tijay ani kani ka gengij sa Tunu lèɓge ré. ⁸ Men, ôbi a geréɓge tô ayê bôw onge a kwôy aɓ bi kené yij biɓé ka kwônî uwôl kwôlê sarji a ré, sa to Kelma Jésu Krist a heraj wô jôrij kwôlê sa biɓé hen. ⁹ Emen na ôbi bôw pôn, aɓ na ôbi a uwôgêɓge bi kené biɓ naɓ Kemari Jésu Krist Kelma wona hen.

Kariɓare to yi bô églis a

¹⁰ Yêên, en uwôlênge naḡ hini Kelma wona Jêsu Krist bi kwôlê wonḡe ré biḡ men, bi kariḡare ré naḡ perêḡe a a men, niḡba, bi kené biḡ pôn yôd naḡ ermé wonḡe men, naḡ aḡa ken genḡe hen a men. ¹¹ Wôsa yêên, en toy kwôlê wonḡe kibi biḡé ka iyé Klowé mega wo kariḡare ré yi perêḡe a.

¹² Kwôlo en kôl hen na, en toy mega wo i i kôba, ré kôl điré na kwo Pol đĩ men, điré na kwo Apolôs đĩ men, điré na kwo Piyêr đĩ men, điré na kwo Krist đĩ a men. ¹³ Hen ba, ken erem mega wo Krist ré kariḡ kwône hen iyôn ba? Na Pol a ma wô sarḡe sa gurô tagelê hen ba? Batêm to bay na lêḡe hen ba, na naḡ hini Pol ba?

¹⁴ En liḡ Emen dosé wôsa kwôni wo en liri batêm perêḡe a hen ba, naḡ. Na si Krispus naḡ Gayus mera a na ené liḡi batêm, ¹⁵ aḡ bi kwôni ré kôl ré na naḡ hini Pol a bay ré lêḡe batêm né. ¹⁶ Di jan, en gôrbij, biḡé ka bô iyé Êstêpanus kôba, na en liḡi batêm men, niḡba, tô ka baa hen na, en hôn wo ené liḡ kwôni wo đarḡi batêm né. ¹⁷ Wôsa Krist na joon wô liḡ biḡé batêm né, niḡba, na wô ulê béré Kwôlo Dôri wori naḡ gwosoy kwôlê wo gawra ré, aḡ bi ré li aḡ temare to Krist to sa gurô tagelê hen ré yi aḡa beray mera ré.

Jêsu Krist na néé men, tu melênê men wo Emen

¹⁸ Béré wo gengiḡ sa temare to Krist to sa gurô tagelê hen na, yi na aḡa gali tu biḡé ka ca mênê hen, niḡba, nabay ka Emen đa gôliḡ naḡ na hen na, temare to Krist na néé wo Emen. ¹⁹ Wôsa liḡ bô magtubu to Emen a niḡ kôl iyôn ba:

«Na mêê tu melêê wo bay tu melêê men,
na mêê henê anga bay henê are a men.»

²⁰ Iyôn ba, na kwôli mi a nana kelê gengij sa bay henê are men, bay lêre magtubu men, bay narijare kwôlê a men ka sa terare a nà nij ba? Emen gel mega wo tu melêê wo sa terare a nà, ré na kubrare.

²¹ Emen naj melêê wori na gey bi bijé ka sa terare a ré hōni naj melêê woji ré, nijba, ôbi gey gōlij naj bijé ka bi bōrji sa kwôli wo nini uwōl béréri aj bay bō mega kwôlo gali hen.

²² Wōsa Jubnê gey na anjan gijnê nijba, Grêknê ba, gey kwoji na tu melêê. ²³ Nijba, nibay nini uwōl na béré kwôlo gengij sa Krist, kwo Emen dôri hen wo ma sa gurô tagelê hen. Béré kwôlê bi wo hen na, yi na mega kwôle woj tiiré kirij tu Jubnê men, na kwon galê tu Grêknê a men.

²⁴ Nijba, bijé ka Emen uwōgeji ka na Jubnê men, Grêknê a men hen na, na Krist a na néé wo Emen men, tu melêê wori a men. ²⁵ Wōsa anga bijé bō mega kubrare to Emen hen na, na anjan tu melêê ka gōlij sa tu melêê wo gawré men, anga bijé bō mega iya wo Emen hen kōba, na néé wo gōlij sa kwo gawré a men.

²⁶ Yêên, kenbay ka Emen na uwōgênge hen na, na kena si i ba? Wōsa naj ermé wo gawré na, perênge a hen na, bay tu melêê na kwōne ré men, bay néé kōba, na kwōne ré men, bijé ka damné kōba, na kwōne ré a men. ²⁷ Nijba, Emen pô anga bijé bō mega anga gali hen, uwōlij tayre sa bay tu melêê a men, ka bay bōrji mega

ré iya hen uwôlij tayre sa bay néé a men. ²⁸ Ôbi ay anğa dê ka sa terare a nà, ka bay bô mega ani ré, réba ka bay kañ a men hen, bi ñiré mênij ka bay bô môñ ré na ka dôri ñi hen. ²⁹ Añ bi tumô Emen ba, kwôni ré ñij denğôri ré. ³⁰ Nijba, Emen dayênge nañ Krist Jêsu kwo Emen ñiri mega tu melênê wona iyôñ hen. Na sa kibri apa nana yij ñijé kañ derôre men, ka yi nañ jengêrji men, ka mô sarji senge a men hen. ³¹ Iyôñ ba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôñ ba: «Kwôni wo gey dê denğôri ba, bi di wô sa kibi anğa Kelma li hen ñi.»

2

Ulê béré kwôli Krist wo na ma sa gurô tagelê hen

¹ Yênen, kirija nôbi na en bij iyére tonje a na, na en uwôl béré kwôlo Emen wo yi nañ kini uwôbêri a hen, na nañ gwoşoy kwôlê wôni ré men, na nañ tu melênê wôni ré a men. ² Wôsa tumô dema ené ôrij perêrñge a tô na, na en genge ené erê kelênge kwôli ani kani ka ñanji a ré, nijba, ené kelênge na kwôli Jêsu Krist men, kwôli temayri to sa gurô tagelê hen a men mera. ³ Kirija na en ôrij iyére tonje a hen na, en iya men, kemnare lèn añ en wuré a men. ⁴ Na en iyêl men, gelênge men nañ kwôlê woñ tu melênê wo gawrê woñ biyê kirij hen né, nijba, anğa Tini Emen li hen na, gel na wo kwôlo na ené kôl men, gelé wo na ené gelênge men hen na, ré na nañ néé wore. ⁵ Añ bi kené bij bôrñge sa *Krist a

naŋ tu melênê wo gawrê ré, niŋba, wô sa kibi néé wo Emen.

Tu melênê wo Emen dī

⁶ Niŋba, niŋbay nini gilij bay ayê bôô ka gese hen, tu melênê niŋba, na tu melênê mega kwo sa terare a nà ré men, kwo kilmé ka sa terare a nà ka ca, mênê hen né a men. ⁷ Niŋba, nini gelénge tu melênê wo Emen wo nà ná anŋa na yi kini uwôbêrji a tu gawrê men, na tu melênê wo Emen na genge wô hini emê wona ca tumô dema tô terare na ré dīŋ tô men. ⁸ Tu melênê bi wo hen na, kelma wôni wo sa terare a nà, wo na hôn ba, naŋ wôsa hena bay na ré hôn ba, bay henaŋ ré béré Kelma ôbi hini emê hen ré.

⁹ Niŋba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Anŋa tu kwôni na gel ré kwôy men, maa kwôni na toy ré kwôy men, ka bô kwôni na erem sara ré kwôy a men hen na, na are bay ka hen aŋa Emen né fu sa têrji wô bij bijné ka piiri hen.»

¹⁰ Na hen iyôŋ a, ôbi ré bi Tini jô turna sa anŋa na yi kini uwôbêrji a hen, wôsa Tini hende to hen a kebê dŋgé are kêmen, dŋgé ermé wo Emen kêmen a men. ¹¹ Wôsa gawra hôn anŋa yi bô megari gawra ré, niŋba, ôbi bi a henê ermé wo yi bôri a, mega wo hen iyôŋ niŋ na, kwôni hôn anŋa gengij sa Emen né, niŋba, Tini a henê dī. ¹² Na nana uwôŋ na tunu to sa terare a nà ré, niŋba, na Tunu to Emen a jŋŋ aŋ bi nana hônij anŋaŋ baliyare kêmen ka ôbi béna hen. ¹³ Men nana kôl kwôli are bay ka a kêmen hen naŋ kwôlé

wo gawrê gel nap tu melênê woji hen né, nijba, nini gelij ßiné are nap kwôlê wo Tunu bêni kibrini a hen. Na ôbi á, niné dô tô angan Tunu ka ßiné ka Tunu mô bôrji a uwôn hen.

¹⁴ Nijba, gawra wo ôrij nap Tunu ré ba, a uné anga Tini Emen bi hen né men, ôbi hônji ré a men, wôsa are bay ka hen yi mega anga gali iyôn tiri a, wôsa na Tini Emen a bé tu gawra jôrij sa derê are a. ¹⁵ Kwôni wo Tunu mô bôri a na, ôbi hôn derê tu are kê m a n ôbi ba, kwôni a nê m ê jerê kwôlê sari a ré. ¹⁶ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«I a hênê ermé wo Emen ba?
I a gili kwôlê ba?»

Nijba, nabay nana ôrij nap ermé wo Krist.

3

Manê ka Emen

¹ Yê n ê n, nôbi, ré ené iyêlê nge mega ßiné ka Tunu to Emen mô bôrji iyôn, nijba, en iyêlê nge mega wo kené na ka sa terare a nà iyôn men, mega wo kené na kamrê tô *Krist a iyôn a men. ² Na en bé nge na kuba a na kené yi dîba, na kwô ré, wôsa ken nê m emê kwô ré tô. A n haw hen kôba, ken nê m né a sôn. ³ Wôsa ken yi mega ßiné ka sa terare a nà baa ya, wôsa kirij a terbére nap karijare yi perê nge a hen iyôn na, gel na wo kené na ßiné ka sa terare a nà men, jé lêre nge ré ô nap ermé wo gawrê a men. ⁴ Wôsa kirij a kwôni kôl «Nôbi ena kwo Pol» men, kwo pôn i kôl dîré na kwo Apolôs men hen iyôn ba, jé lêre nge

yi na mega kwo gawrê ka sa terare a nà iyônê né ba?

⁵ I a na Apolôs men, Pol men ba? Nijã manê ka Emen ka na gelêngge geré ayê bôô, i ba nañ jé wo Kelma biri biri. ⁶ Nôbi en ci, Apolôs wusu kam sara, nijba, na Emen a lê a ré si men, ðubu a men hen. ⁷ Iyônê nijã na, ôbi cé na ani ré men, ôbi wusé kam na ani ré a men, nijba, Emen wo bi si men, ðebe men hen a na are. ⁸ Kwo ci men, kwo wusu kam men na, na gawrê ka pôn aña i i ba a uné angaã têbê sa kôbri wo gengijã sa jé lêri jé lêri. ⁹ Wôsa nibay nini li jé pôn nañ Emen men, kenbay ken yi mega bô yagê wori iyônê men. Men, ken yi môñ iyére tori to ôbi ði hen iyônê a men. ¹⁰ Nañ bô derê wo Emen ben mega ôbi tu melênê wôñ ôbi ðé iyére hen na, nôbi en ði tô iyére aña kwôni wo ðangji a ðé sara, nijba, i i ba, bi cubu tiri dô tô iyére tori hende to ôbi ði hen. ¹¹ Kwôlo gengijã sa ðé tô iyére na, kwôni a nê mê ðé tô iyére to ðangji kwa ré nijã, tô iyére hende to hen na, na Jêsu Krist. ¹² Kirijã ka pôni a bijné ði iyére nañ lôr men, lari men, keram wo dôri a men, men ka pôni ði nañ gurô men, telare men, moo a men. ¹³ I i ba, jé lêri a sa yé tu wolé Wulé wôñ jerê kwôlê a. Aña Wulé bi wo hen na, tare a sa gelé derêrji nañ habrêrji. ¹⁴ Hena kwôni ré ði iyére ba, na sa tôre to na ðijn hen nijã aña gôlijã tare hen nijã na, ôbi a uné sa kôbri. ¹⁵ Hena tare ré uwoy jé lê kwôni bi wo hen na, ôbi a uné sa kôbri ré, nijba, ôbi ba, a gelé nijba, yi mega kwo bay ré derari bô tare a iyônê.

¹⁶ Ken hôn wo kené na iyé Emen iyônê né ba? Men, ken hôn wo Tini Emen né mô bôrnge a

a men iyôn né ba? ¹⁷ Hena kwôni ré mène iyé Emen na, Emen bi kôba, a mênêri men, wôsa iyé Emen na, yi naɲ jengêre aɲ kenbay kena iyére hende to hen.

¹⁸ Bi turɲge lamêɲge ré, hena kwôni ré bô yiri mega ðiré na ôbi tu melênê perêɲge a naɲ melênê wori woɲ sa terare hen na, bi yi ôbi galê dema ré yé ôbi tu melênê woɲ tiri tô. ¹⁹ Wôsa tu melênê wo sa terare a nà, na kubrare tu Emen a, wôsa liɲ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen pô bay tu melênê naɲ gwosore toji gaɲ.» ²⁰ Men, hô liɲ bô magtubu to Emen a kirij ka pôni a kôl iyôn ba: «Emen hôn ermé wo bay tu melênê bay ka hen kêɲ, aɲ ôbi hôn wo ermé woji bi wo hen, ré na ani ré a men.» ²¹ Iyôn nij ba, kwôni a dê denɲôri wô sa megari gawra ré, wôsa are kêɲ na kaɲge. ²² Hena ré na, Pol, Apolôs, Piyêr, sa terare, merê tu geɲ, temare, aɲga hawi, ka a era tô hen, are bay ka hen kêɲ na kaɲge. ²³ Men, kena ka Krist men, Krist kôba, na kwo Emen a men.

4

Ôbi jé wo Krist

¹ Na hen iyôn na, bay réé berêni mega manê ka *Krist kaɲ bay berê sa kwôlo Emen wo na yi kini uwôbêri a hen. ² Iyôn ba, kwôni wo na ôbi berê sa are na, hal wo tumô wo nini gey yiri a na: bi li jé naɲ bô pôn. ³ Hena kené jô kwôlê san a, hena ré na bay jerê kwôlê ka sa terare a nà a jerê san a kôba, dôlen nôbi ré, wôsa nôbi en jô kwôlê sa

yen a ré. ⁴ En li ani kani ka ermé wupê a uwôlen kwôlê san a ré tô. Nijba, na ôbi bi wo hen a ené yij derôre hen né, wôsa na Kelma a jerê kwôlê san a. ⁵ Iyôn ba, jerênge kwôlê sa megênge a jug tumô ré tô, kwôy sa to Kelma a heraj aj a sa gelé anja na uwôbe kirij ka hendi hen nô men, a sa yêrê ermé wo bô bijé hen nô a men, aj sa hende to hen na, i i ba Emen a biri hini emê wo gengij sari sari.

⁶ Yênen, na wô sarige a ené kôl kwôlê bi wo hen gengij san men, sa Apolôs a men hen, aj bi kené hônij tô kwôlê bi wo hen mega nibay iyôn, dîba kené dage sa kwo lij bô magtubu to Emen a hen ré. Men, bi kené uwôyrij yerige kené na ka kwo na dî men, ka kwo hen dî men ré. ⁷ Wôsa i a na dém jeré na kwo dami sa megêm ba? Anja ju uwôn hen na, ju uwôn na seige. A hena jeré uwôn na seige ba, wô mi a jeré dij dengôm mega wo jeré uwôn na seige iyôn né ba?

⁸ Haw hen ken uyirê nij men, kena bay uné men, ken yi kilmé a men, nijba, nibay nini yi ré tô. Nijba, tiri ba, en gey bi kené ôm iyére dô aj nibay kôba, niné ôm iyére naj ken men. ⁹ Wôsa en bô mega wo Emen né déni nibay bay jé kari bi niné yi gerjé bijé ka bay jô kwôli temare sarji a hen iyôn. Aj nini yi ari lê wôrê ka sa terare a nà kêmen, tu *manê ka derômaraj a men, tu gawrê a men. ¹⁰ Nina bay galê wôsa niné na ka Krist, nijba, kenbay ba, kena bay tu melênê tô bijare tonje a naj Krist, néérni naj, nijba, kena bay néé, bay denênge, menba, nibay ba, bay kapêni men. ¹¹ Kwôy kemnêj kôba, kurôn

lêrêni men, kam dêrêni men, nini tôbrê gerŋga are men, bay sêrêni men, iyéy yéreni kôba, naŋ a men. ¹² Nini li jé naŋ kôbrini woni wô abijŋ yerni men, kirijŋa ðijé tiréni ba, nini tô kibrini sarji a a men. Kirijŋa bay geléni gusijŋ ba, nini uwôl bôrni sarji a men. ¹³ Men, kirijŋa bay pôy kibrini ba, nini iyêlji kwôlo dôri. Aŋ nini yi mega gubijŋ wo ðijé iyôŋ men, mega aŋga habijŋ dê kirijŋ iyôŋ a men kwôy kemnêŋ.

¹⁴ Kwôlê bi wo en kelêŋge kêm hen na, na wo tayre ré dêŋge ré, nijba, en halêŋge na mega wo kené na kamnen ka en pirji iyôŋ. ¹⁵ Hena kené ôriŋ naŋ bay sarŋge dubu môj tô Krist a kôba, dôd ba, ibareŋge na pôn nêŋ hari. Wôsa kirijŋa na en ulêŋge béré Kwôlo Dôri hen na, en yi mega ibareŋge iyôŋ tô merê tu geŋ tonje a naŋ Jêsu Krist. ¹⁶ Ôbi a, ené kelêŋge bi kené yi mega nôbi iyôŋ men hen. ¹⁷ Na ôbi wo hen na, ené jêŋ naŋ Timoté wo yi mega keman wo en piri men, ôbi bôô pôn sa aŋga Kelma men, ôbi a jebé tô bôrŋge sa aŋga dô tumôn sa geré wupê a naŋ Krist Jêsu hen. Bay a na aŋga en gelijŋ ðijé naŋ kirijŋ kirijŋ men, bô églisjê kêm a men.

¹⁸ Aŋ ðijé ka pôni li geŋ mega ené nê mê bijŋ upêŋge ré iyôŋ. ¹⁹ Nijba, hena bô Kelma ré gey ba, baa ða wo na bijŋ upêŋge hen ya. Aŋ na sa henê na ba, bay lê geŋ bay ka hen ôriŋ naŋ néé laba, na kwôlê woŋ déŋ iyôŋ mera ði ba? ²⁰ Wôsa kirijŋa Emen na ôbi sa kwôni na, kwôni bi wo hen ôriŋ naŋ néé woŋ lijŋ are ðiba, na naŋ kwôlê woŋ kelê mera ré. ²¹ Na ba, ken gey na mi ba? Hen ba, ken gey bi ené era upêŋge aŋ ené

sa sênge laba, ené era naŋ peré men, baliyare a men dî ba?

5

Bijé ka bô églis a kaŋ bay yiŋ yiŋare toŋ iyôŋ a tôŋ hen

¹ En toy bijé kôl mega wo kwôni wo pôni perêrŋge a hen ré li aŋgaŋ haŋê. Aŋgaŋ haŋê bay ka hen na, na wo ôbi yiirij naŋ tam ibari. Are bay ka ôbi li hen na, bay henê Emen né kôba, a lê hen iyôŋ né tô. ² Menba, ken uwôyrê yerŋge na déŋ iyôŋ réba ré kené merê naŋ na aŋ kwôŋ ôbi lê are bay ka iyôŋgi hen na, ré kené dagêri perêrŋge a aŋ. ³⁻⁴ Kuŋê nôbi ba, hena ené kelaŋ naŋ ken kôba, ermé wuŋê na naŋ ken. Aŋ en jó kwôlê sa ôbi lê are bay ka iyôŋgi hen niŋ naŋ hini Kelma wona Jêsu mega wo ené na perêrŋge a iyôŋ. Kirija ken daŋ aŋ ena perêrŋge a naŋ ermé wuŋê hen na, néé wo Kelma wona Jêsu a yé perêrŋge a. ⁵ Kwôni bi wo iyôŋgi hen na, ken dîri kôbi Sidan a bi mêne kurôŋgi yiri aŋ bi tini ré sa uwôŋ gelê Wulê wo Kelma a sa jôrij kwôlê sa bijé hen.

⁶ Ken gel, ken di denŋôrŋge na déŋ iyôŋ, wôsa ken hôn wo «Wubere ré dê iyôŋ kôba, ré wubu parin wo bay bulôŋ hen» né ba? ⁷ Bêŋge wubere to cay to na têrij hen aŋ, aŋ bi ken yiŋ gawrê ka séli mega parin wo bay bulôŋ wo wubere naŋ bô a iyôŋ hen. Kena ka séli tiri a men, wôsa bay bi kwôbri Kema Kwormo wona liŋ geserê wo bay uwôgeri *Pak hen. Kema Kwormo bi wo hen, na *Krist, kwo Emen dôri hen. ⁸ Kirija nana li

geserê wo bay uwôgeri Pak hen na, na lêngge naɲ bô habré ré men, naɲ têriɲ ré a men, wôsa bô habré na, yi mega mapa wo bay li naɲ wubere iyôɲ, niɲba, na lêngge naɲ bô wo séli men, naɲ tu kwôlé a men, aɲ yi mega mapa wo bay li naɲ wubere ré hen iyôɲ.

⁹ Bô magtubu to na en li béɲge tumô hen na, na en kelêngge kené biɲ naɲ bay yiɲ yiɲare toɲ iyôɲ a tôɲ hen né. ¹⁰ Kwôlé wo en kô hen na, en kôl gengiɲ na sa ðiɲé kêm ka sa terare a nà, ka na bay yiɲ yiɲare toɲ iyôɲ a tôɲ hen né men, bay geyé lari hen né men, gemsê hen né men, bay tibé kamré hen né a men, wôsa hena henaɲ ré ré na iyôɲ ba, henaɲ kené naɲê sa terare a nà. ¹¹ Niɲba, kwôlé wo en kelêngge hen na, na wo kené biɲ naɲ kwôni wo kôl ðiré na yêneɲge ôbi ayê bôô, niɲba, ôbi na ôbi wogé yébé men, ôbi geyé lari men, ôbi tibé kamré men, ôbi jôm men, ôbi kwoyé men, ôbi gemsare a men na, na aɲgaɲ emê kôba, ken ôm naɲ ði ré.

¹²⁻¹³ Jerê kwôlé sa ðiɲé ka na bay ayê bôô ré hen na, na kwôlé wupê nôbi ré. Emen a sa jerê kwôlé sarji a. Niɲba, kenbay a sa jerê kwôlé sa ka na kaɲge hen ré ba? Wôsa liɲ bô magtubu to Emen a kôl iyôɲ ba: «Dagêɲge ôbi lê habré perêrɲge a aɲ.»

6

Jerê kwôlé sa megam ôbi ayê bôô a

¹ Hena kwôlé ré yi perêrɲge a ba, wô mi a kené ôriɲ biɲ bay henê Emen né dema ré jô kwôlé

bêŋge dîba, ligi bay ayê bôô a ré ba? ² Ken hôn mega wo kenbay bay ayê bôô kené sa jerê kwôlê sa bîjé ka sa terare a nà iyônê né ba? Iyônê nij ba, wô mi a kené nêmanê kam kwôlo yi perêrŋge a hen né ba? ³ Ken hôn wo nabay nana sa jerê kwôlê sa *manê ka derômaran a iyônê né ba? Iyônê nij ba, jerê kwôlê sa anŋa sa terare a nà dema ré gelêna ba? ⁴ Kirîna ken ôriŋ nan kwôlê bi wo iyônêgi hen na, wô mi a kené ô janê ligi bîjé ka na ani ré bô églis a hen ba? ⁵ En kôl hen iyônê an bi tayre ré dêŋge. Perêrŋge a hen na, ôbi tu melêné wôni pôn iyônê kôba, nan bi ré jô kwôlê perê yêneri a kwôy ba? ⁶ Na hen iyônê a, i i ba ré ôriŋ nan yêni tumô bay henê Emen a ré dema ré jô kwôlê bêŋge hen ba?

⁷ Na tayre to dami wo kené ôriŋ nan yerŋge tumô bay jerê kwôlê a. Wô mi a kené kan geyé anŋa nan tô gerêrji ré ka bay lêŋge hen a mera ré ba, men wô mi kené kan bi bay ré gemsêŋge a men mera ré ba? ⁸ Tiri wori ba, kenbay ken li anŋa nan tô gerêrji ré men, yênerŋge kôba, ken gôm̄siji a men. ⁹ Ken hôn mega wo bay bô habrê ré gelé tu *emê iyére to Emen né iyônê né ba? Bi turŋge lamêŋge né, wôsa bay yîpare ton iyônê a tôŋ hen men, bay tibé kamrê men, bay wogé yébé megêrji men, bay yîpare nan megêrji impê men, ¹⁰ bay gemsare men, bay geyé lari men, bay kwoyé men, bay tiiré hare men, bay bégerem a men na, bay a gelé tu emê iyére to Emen ré ded. ¹¹ Tumô ba, ka pônî perêrŋge a na li na hen iyônê hende to hen men, nijba, bay pelêŋge an ken yi nan jêŋgêrŋge bîj Emen nij men, kena bîjé ka

kwôlê dôrij sarji a naɲ néé wo Kelma Jêsu Krist men, kwo Tini Emen wona a men.

Ayênge yerɲge ken uwôlij hini emê sa Emen
a

¹² Are kê m na kaɲ lê, niɲba, are kê m na ka dôri wô sarɲge ré, men, are kê m na kaɲ lê, niɲba, na dé bi ani kani burem lemnare ré. ¹³ Anɲaɲ emê yi na wô sa bô gawra men, bô gawra yi na wô sa anɲaɲ emê bay ka hen a men, niɲba, Emen a sa mênêji wôô bem men, yi gawra yi na wô yijare toɲ iyôɲ a tôɲ hen né, niɲba, yi na wô lij jé bij Kelma aɲ na Kelma bi a abêri. ¹⁴ Emen wo bij Kelma ji si kamɲê hen na, a béna nabay kôba, na jê sé kamɲê naɲ néé wori hen iyôɲ men.

¹⁵ Ken hôn mega wo yerɲge ré na kwa yi *Krist iyôɲ né ba? Iyôɲ niɲ ba, na ayê kwa yen wo na kwo Krist hen hô dayê naɲ kwo hende yij yijare toɲ iyôɲ a tôɲ hen ba? Na lê iyôɲ né. ¹⁶ Ken hôn mega wo kwôni wo ré yij naɲ hende wônijare toɲ iyôɲ a tôɲ ba, ré bij pôn naɲ tu iyôɲ ré ba? Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôɲ ba: «Iba naɲ iyore ré yé kurôɲgi yi wo pôn.» ¹⁷ Niɲba, kwôni wo dî yiri bij Kelma na, tini bij pôn naɲ dî men.

¹⁸ Gerijge yijare toɲ iyôɲ a tôɲ hen. Têrij kê m to kwôni li na, yi na yiri a nô na, niɲba, kwôni wo yij yijare toɲ iyôɲ a tôɲ hende to hen na, ôbi li têrij na naɲ yiri gaɲ. ¹⁹ Ken hôn mega wo yerɲge ré yi mega iyéy merê to Tunu toɲ hendi bô bôre to Emen bure sa mô bôreɲge a hen ré ba? Iyôɲ ba, kena sa yerɲge ré. ²⁰ Wôsa Emen

kelênge naŋ gara wo damaŋ. Iyôn ba, bi i i kôba, ré ay yiri uwôlij hini emê sari a dî.

7

Kwôlo gengij sa enyé yi

¹ Haw hen na kelênge kwôlo gay gay wo na ken li magtubu engeren hen. Kwo pôn perê wo gengij sa enyé yi hen na, dô wo iba ré enge iyore ré. ² Nijba, bi kené yij yijare toŋ têrij ré na, bi iba enge iyore to gengij sari men, iyore kôba, enge iba wo gengij sare men. ³ Bi iba ay yiri bij tamni men, tamni kôba, ré jôrij kurôre yere ré men. ⁴ Wôsa iyore mô na sa yere ré, nijba, kurôre a na ôbi sa yere men, iba kôba, na sa yiri ré, nijba, tamni a na hende sa yiri. ⁵ Jôrijenge yereŋge ré, nijba, ka jôrij yereŋge na kirija tôôreŋge pôn wô yij né aŋ bi kené berij yereŋge wô uwôlij Emen kirija a pôni aŋ ken hô dap hôrij wô wo Sidan ma lamêŋge wô nê mê gemé yereŋge wo naŋ hen.

⁶ Nijba, en gelênge na gelé dîba, na tôô a ené ay béŋge hen né. ⁷ Tiri wori ba, en gey bi gawrê kêm ré mô mamare mega nôbi en môrij hen iyôn, nijba, i i ba, Emen biri aŋgari ka gengij sari sari. ⁸ Iyôn ba, en kôlij mamê men, yébé ka kwôrjêrji ma hen a men na, hena bay ré mô mamare môj kupê nôbi iyôn na, na aŋga dôri. ⁹ Nijba, hena bay ré nê mê gemé yirji ré, ba, bi bay enij yirji wôsa enyé na dô gôlij wo gemé yirji ré gôlij.

¹⁰ En ay tôô bij ka enij yirji nij hen (na nôbi a kelê ré, nijba, na Kelma a kelê) bi iyore ré kap

kurôre ré. ¹¹ Hena hende ré karij naŋ kurôre ba, bi hende mô sa kôbri dîba, a engé iba wo dŋangi ré, réba bi hende hera upé kurôre hôrij men, iba kôba, a dagê tamni ré a men.

¹² Kwôlo na kelê hen na, (na nôbi a kelê dîba, na Kelma ré) hena ôbi ayê bôô ré ôrij naŋ tamni to ay bôre ré, aŋa ré dôre merê naŋ dî ba, bi ôbi dagere ré. ¹³ Men, hena iyore toŋ hende ayê bôô aŋa kurôre ré na ôbi ayê bôô ré, aŋa ôbi ré gey merê naŋ tu ba, bi hende kaŋni ré men. ¹⁴ Wôsa iba wo ay bôri ré ba, na sa kibi tamni toŋ hende ayê bôô hende to hen, a ôbi ré yij kwôni wo Emen men, iyore to ay bôre ré kôba, na sa kibi kurôre woŋ ôbi ayê bôô bi wo hen, aŋa hende ré yij to Emen men hen. Hena ré na iyôŋ né ba, kamniji a yé ka *kagemi, bi wo dôd ba, bay na ka séli tu Emen a hen. ¹⁵ Nijba, hena iba wo hôn Emen né, ré gey kaŋê tamni toŋ hende ayê bôô ba, bi ôbi kaŋne, men, hena iyore to hôn Emen né, aŋa ré gey kaŋê kurôre woŋ ôbi ayê bôô hen ba, bi hende kaŋni men, perê bi wo wôô hen na, ani kani harji ré, wôsa Emen uwôgêna bi nana mô naŋ bôô jalê. ¹⁶ Mini, iyore toŋ hende ayê bôô hen, ma henê iyeŋ wo meré gôlij naŋ kurôre woŋ ôbi henê Emen né hen ba? Men, jôbi ôbi ayê bôô hen, já henê iyeŋ wo jeré gôlij naŋ tamnem toŋ hende henê Emen né hen ba?

Bi jé lêrenge yi mega Emen gey hen iyôŋ

¹⁷ Tôô to en ay bij bay ayê bôô a na: bi i i kôba, li jé wori naŋ gwosoyri wo Kelma na biri hen. Men, bi ôbi li jé lêri wo ôbi na li kirija Emen na uwôgeŋni hen men. ¹⁸ Hena kwôni na ré wal keŋ

nij, kirija Emen na uwôgejni hen na, bi woge wô mênê gerêri ré nij men, hena kwôni wo na ré wal keŋ né, kirija Emen na uwôgejni hen na, bi ôbi wal keŋ ré nij men. ¹⁹ Walê keŋ na ani ré men, walê keŋ né kôba, na ani ré a men, nijba, aŋga dôri ba, na bê kwôlê sa tôô to Emen a pôn dô a na aŋgaŋ lê ka dôri. ²⁰ Iyôŋ ba, bi i i kôba, mô kini uwôgê wo Emen na uwôgejni ya hen. ²¹ Hena na jeré na lema aŋa Emen na ré uwôgem na, bi ju aŋge ré, nijba, hena jeré uwôŋ tulmô kirij ka a lê aŋ já merê sam seŋge na, ju woge wô merê sam seŋge. ²² Wôsa kwôni wo na lema aŋa Kelma ré uwôgeri ba, na kwôni wo mô sari seŋge wo Kelma a na ôbi sari. Nijba, kwo na kema iyore nij aŋa *Krist ré uwôgeri ba, ôbi na lema wo Krist.

²³ Emen a kelêŋge, naŋ aŋga gararji naŋ hen. Iyôŋ ba, kena kari nij dîba, ken yi limé ka gawrê ré nij. ²⁴ Yênen, i i ba, na naŋ jé lêri jé lêri kirija Emen na uwôgejni hen. Iyôŋ ba, bi i i kôba, mô naŋ jé wori, jé wori bi wo hen.

Kwôlo gengij sa mamê naŋ yébé ka kwôrjêrji ma

²⁵ Kwôlo na ken engeren gengij sa mamê hen na, Kelma ben tôô to gengij sarji ré, nijba, kwôlo en kôl hen na, ena gawra seŋge nijba, na wô sa kibi bô derê wo Kelma aŋa ré, yé bê bôô sara hen.

²⁶ Naŋ gusij to haw hen na, ermé wujê a na: dô wo iba ré mô mamare mega ôbi môrij hen iyôŋ mera. ²⁷ Hena jeré enge iyore nij ba, ju dagere ré nij men, hena jeré enge ré tô ba, ju dô bul mera men. ²⁸ Nijba, hena iba ré enge iyore

ba, ôbi li na têrij nê men, hena temale ré enge iba ba, hende li na têrij nê a men, nijba, bijné kañ bay engé yi bay ka hen na, bay a gelij gusij sa terare a nà, kujê nôbi ba, en gey derênge na bô gusij hende to hen a ãi.

²⁹ Yênen, kwôlo na kelênge a na: kirij kô nij, iyôn ba, ka enğij yirji ba, bi mô mega wo ciré enğij nê tô men. ³⁰ Ka mô nañ cémé tirji a ba, bi mô mega ciré mô nañ bô emê ré iyôn men, ka sê peré ba, bi mô mega ciré mô nañ peré ré iyôn men, ka kel are ba, bi mô môñ ciré ôrij nañ ani ré iyôn men, ³¹ ka tôbe yirji bô anğa sa terare a nà ba, bi bi bôrji sara ré, wôsa sa terare môñ wo yij haw hen iyôn na, a yé dé dé ré.

³² En gey bi kené erem kwôlê wôni ré, kwôni wo enge iyore ré tô na, erem na sa anğa Kelma men, ãiré lê iyeñ a ãiré dé tu Kelma ba men. ³³ Nijba, kwôni wo enge iyore na, anğa na kwôli anğa sa terare a nà men, ãiré lê iyeñ a ãiré lê anğa ré dôrij tamni ba men. ³⁴ Añ ermé wori yi kini wô. Men, iyore to kurôre nañ men, top temale a men na, bay erem na sa anğa Kelma, wôsa bay gey yé kari nañ jé lêreji men, ermé woji a men. Nijba, to enge iba na, erem na sa anğa sa terare a nà men, erem na ba, teré lê iyeñ a teré dên tu kurôre ba a men.

³⁵ En kôl hen iyôn, na wô derê wonge ãiba, na wô ãênge ani sarñge a ré, añ bi kené lij anğan derôre men, ka dôri men, kené ayij yerñge kêm bij Kelma a men.

³⁶ Na kelênge kwôlo gengij sa bay gusô ka genge ciré kariñ hen. Hena kwoñ iba ré bô mega

diré li dô ré naɲ toɲ iyore men, hena doɲ enɲé iyore ré diiri aɲ ôbi erem diré enɲé iyore na, iyôn ba, bi ôbi enɲe mega wo bôri gey, dîba na têriɲ a ôbi ré li hen né. ³⁷ Niɲba, kwôni wo bu bôri iyêre aɲ gemiɲ yiri aɲ naɲ bôô geyé wori a ôbi ré genge diré enɲé hendi gusôri ré na, ôbi li dô. ³⁸ Iyôn ba, kwôni wo enɲe hendi gusôri ba, li dô men, kwo enɲe ré ba, li dô damaɲ a men.

³⁹ Iyore to kurôre ya na, bi hende mô tumôri a yôd, niɲba, hena ôbi ré ma na, hende na sare senɲe aɲ hena hende ré gey ba, a enɲé iba wo bôre gey, niɲba, bi ôbi na megare ôbi ayê bôô. ⁴⁰ Hena hende ré mô hen iyôn mera ba, réé derê. Na ermé wuɲê nôbi a hen. Nôbi kôba, Tini Emen mô bôn a men.

8

Tanare to bay tibij kamrê

¹ Haw hen na kelê na kwôli tanare to biɲé tebiɲ kamrê hen. Tiri wori ba, «Nabay kê m nana bay henê are» mega wo ken kôliɲ hen iyôn, aɲ gawra diɲ denɲôri, niɲba, peré a biɲ yênem néeri tô ayê bôô tori a dî. ² Hena kwôni ré erem mega wo diré na ôbi henê are na, ôbi hôn na mega wo réé hônij hen iyôn ré tô. ³ Niɲba, hena kwôni wo pur Emen ba, Emen hônij men.

⁴ Iyôn ba, kwôlo gengiɲ sa anɲaɲ emê ka bay tebiɲ kamrê hen na, nana hôn wo bay ré na anî sa terare a nà ré, niɲba, ré na Emen a ré pôn nêɲ mera. ⁵ Na tiri wôsa derômaranɲ a men, sa terare a nà a men na, biɲé pô are kwône liɲ emen men, liɲ kilmé a men. Biɲé bôrji mega ré na emen

haji, ⁶ nijba, kwona nabay ba, Emen na pôn nêñ hari, ôbi a na Ibarna wo ði are kê mên, nana môrij geñ biri hen men, Jêsu Krist a na Kelma pôn nêñ men, na sa kibri a are kê ré yij ya hen men, sa kibri a nana môrij geñ hen a men.

⁷ Nana hôn wo kamrê ré na ani ré, nijba, ðijé kwône hôn kwôlê bi wo hen né. Ka na hônij nañ kamrê hen na, kirijna bay ô m tanare to bay tibij kamrê hen na, bay bô mega wo ré na kwôy kamrê baa ya, baa ya. Ay bay bô mega ciré *kagem tu Emen wô kibi kwôy kamrê bi wo ciré ô m hen. ⁸ Nijba, na anğaj emê a ôrij nañ na ligi Emen a ré, hena nana ô m né ba, en mêne ani ré a men, hena nana ô m kôba, naa uwôrij ani ré a men.

⁹ Hena ré hen iyôn hari kôba, ken bô dô, wô wo emê bi wo ken ô m nañ bô geyé woñge hen na, maa lê añ ka iya tô kwôlo Emen a hen, maa lij têrij. ¹⁰ Wôsa hena kwôni ré gelem jôbi wo ju hôn are bay ka hen, añ ju mô ô m emê kibi kamrê na, kwo ré gelem hen aña ré iya na, ôbi a geyé emê tanay kamrê mega wo jôbi ju ô mij hen iyôn men né ba? ¹¹ Na iyôn aña, henê are kam bay ka hen, ré mênê yênem wo iya wo *Krist ma wô sari men hen. ¹² Na hen iyôn a, kené li têrij nañ yênerge men, ken mênij ermé woji wo dê hen men, lê are bay ka hen iyôngi hen na, ken li na têrij nañ Krist hen. ¹³ Na ôbi á, hena anğaj emê rée lê añ yênen a lij têrij na, na emê tanare ré kwôy yôd wô wo maa lê añ yênen a hô lê têrij sôn.

9

Anğa gengij sa ôbi jé

¹ Nôbi, en nê m lê are sa keben men, ena *ôbi jé bi men, en gel Kelma wona Jêsu bi men, kenbay a na ari gelé ka jé wupê wo tô Kelma a men. ² Hena ené na *ôbi jé tu ðijé ka pôni a ré kôba, kenbay ba, ena *ôbi jé turŋge a, wôsa kena ari gelé ka jé wupê wo en li mega *ôbi jé iyôn tô Kelma hen.

³ Kwôlo na kelê dôrijn kwôlê san a kirijna ðijé lèn nôm a na:

⁴ Nôbi kôba, en nê m wo ené emê men, yê men wô kibi jé wo en li hen né ba? ⁵ Mega wo bay jé ka pôni men, yê nê Kelma men, Piyêr a men ôrji kirijn naŋ yéberji kôbriji a hen ba, nôbi kôba, réé ené enge iyore ba, réé ené nê mê ôrijn naŋ tu kôbena hen iyôn men né ba? ⁶ Na ba, na nibay naŋ Barnabas mera a réé lê jé kwa kwon derê kwôlê hen wô abij yerni ba? ⁷ Na ôbi kumbul wo yôn a sêj kumbul aŋa ré têbe yiri gaŋ ba? Men, i a yagê tijador aŋa ré ôm yere ré ba? Men, i a abê lari aŋa réé yê kubarji ré ba?

⁸ En ay na lê jé gawrê a ené gengij kwôlê bi wo hen mera ré, nijba, tô to Emen kôba, kôl hen iyôn men né ba? ⁹ Na lijn bô magtubu tô to *Moyis a kôl iyôn ba: «Hena kelba ré dô kaw ba, jeré harê kibri ta ré?» A hen ba, Emen ange na wô kelba ba? ¹⁰ Ôbi kôl kwôlê bi wo hen gengij na sarni nibay ré ba? Ew na wô sarni aŋa na ré lijn bô magtubu to Emen a hen. Iyôn ba, kwôni wo yage ba, ði bôri na sa yagê wori bi wo hen men, kwo ti kaw ba, ði bôri na sa

gusijniji a men. ¹¹ Hena na niné ci kay anğan Tunu perêrŋge a apa kené béni ari uné ka sa terare a nà men hen ba, na anğa gaŋ ba? ¹² Hena ka pôni ka engerêŋge are hen ba, nibay nini nê m engerêŋge are dê aŋ sôŋ ré ba?

Niŋba, nini engere are bay ka hen kôbreŋge a ré men, nini bu bôrni sa are a kêm wô wo Kwôlo Dôri wo Krist ma ré gusirij. ¹³ Ken hôn, ka li jé bô *iyéy Emen a na, uwôn anğan emêrji na kirij bay ka hen men, ka li jé kini bê kwôbe a kôba, cénji na anğan bê kwôbe bay ka hen men. ¹⁴ Na mega bi wo hen iyôn a, Kelma ré ayij tôri bi bay derê Kwôlo Dôri ré uwônij ari emêrji wô kibi derê kwôlê bi wo hen men.

¹⁵ Niŋba, nôbi na, en li hen iyôn né kwôy, aŋ haw hen wo en kôl hen iyôn kôba, na wo ené engerij ani kani ré. En ma ba, dô gôlij wo kwôni ré mène yi yé wupê wo gengij sa jé bi wo en li seŋge hen. ¹⁶ Wôsa hena ené uwôl béré Kwôlo Dôri ba, na dij denğôn né, niŋba, na anğa Emen a dên ereŋ san a, wôsa hena ené uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen né ba, kwôlê a feren. ¹⁷ Hena ené uwôl béré naŋ bô geyé wupê ba, en nê m uné sa kôben, niŋba, hena ené uwôl béré naŋ bô geyé ré ba, na Emen a dên ereŋ a san a. ¹⁸ Iyôn niŋ ba, anğan sa kôben ba, na mi ba? Na béré wo en uwôl bi mera, aŋ en kaŋ engeré anğan têbê sa kôben gengij sa béré wo en uwôl hen.

¹⁹ Bi wo ena sa yen hen haŋê kôba, en li yen mega lema wo fiŋé kêm, aŋ bi ené gôlij naŋ gawrê damaŋ. ²⁰ Hena ené mô perê Jubê ba, en li yen mega Jubê iyôn, bi ené gôlij naŋ ci.

Bi wo tôô to Moyis ôm san né hen kôba, kirija en mô perê ka bi kwôlê sa tôô hende to hen na, en li yen mega ené bi kwôlê sa tôô hende to hen men, bi ené gôlijî naî ci. ²¹ Men kirija en li jé perê bîjé ka na Jubnê ré hen na, en mô mega kwôni wo na Jub né iyôî men, en li hen iyôî wô gôlijî naî ci. Hena, ré na hen iyôî kôba, en dî tôô to Emen aî né, nîjba, en li na tôô to *Krist. ²² Kirija en mô perê bîjé ka iya a ba, en li yen mega ôbi iya iyôî, bi ené gôlijî naî ci men, en bul yen gay gay hen iyôî, bi ené gôlijî naî ka pôni naî geré wo gay gay. ²³ En li are bay ka hen, na wô Kwôlo Dôri aî bi ené uwôjîjî derê wo yi bô a hen.

²⁴ Ken hôn, bô gere a na, na bîjé kwône a geré, nîjba, kwôni pôn nêî a upé sa kôbri. Iyôî ba, ken ge gere toî uwôjîjî sa kôbi hen dî. ²⁵ Ôbi gere wo yôî yôî wo jô yiri sa aîga gay gay a ba, na wô uwôjîjî gwôyê nîjba, na kwo a mênîjî tô hen, nîjba, nabay ba, nana li jé na wô uwôjîjî gwôyê wo a mênîjî né kwôy hen. ²⁶ Iyôî ba, nôbi en ge na gere toî iyôî a tôî hen né men, kirija en ay kôben ba, en dîjî are yôd dîba, en meremnê ré. ²⁷ Men, en gelîjî yen gusîjî men, en liri lemnare men, aî bi kwôlo ené dô bîjî bîjé ka dâjîjî hen na, bi nôbi kôba, ené uwôjîjî derêri men dîba, bi ené nal ré.

10

Anğaj gelé ka kam Israyêl gel

¹ Yênnê, en gey bi kené hôn mega wo môpêrni kê m na ré mô tô kirîjî ka geri a men, bay kê m

na ré d'ay cér wo dami hen a men. ² Tô kirij ka geri bay ka hen men, cér wo bay na d'ay hen a men na, yi mega bay na ré liji batêm kêm mega bay tô *Moyis iyôn. ³ Men, bay kêm ômji kwô woj gijê wo Emen ⁴ men, bay yi kam kaj gijê ka Emen a men. Men, bay yi kam kaj gijê ka so kabrê keram a ka ô naj ci hen. Keram bi wo hen, na *Krist bi naj yiri. ⁵ Cêgi are bay ka kêm hen kôba, bô Emen dôri sa ka pôni a ré kwône, na ôbi a, temayriji ré yij bijak bijak derô gwôlé hen.

⁶ Iyôn ba, are bay ka hen yi mega anjaj gengé perêrna, bi doy anja habij ré lêna mega wo na lijji hen iyôn né. ⁷ Yéngge bay tibé kamrê mega ka pôni na yij hen iyôn né, mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bay mô ôm men, yi men, aj henaji ta wôô.» ⁸ Na yéngge bay yijare toj iyôn a tôj mega ka pôni perêrji a na lij hen iyôn né, bay na li hen iyôn aj ðijé na ma sak tôre wôô kibi subu tu tare pôn. ⁹ Na séléngge Krist mega wo ka pôni na sélij Emen hen iyôn né, bay na li hen iyôn, aj kalaw na gederéji duu. ¹⁰ Baréngge mega wo ka pôni na ðarij hen iyôn né, bay na ðar hen iyôn, aj mana wo Emen woj ôbi deré kirij hen, na sa derji.

¹¹ Are bay ka hen sa sa kam Israyêlnê mega anjaj gelé iyôn wô halij ka ðangji men, na lij bô magtubu to Emen a wô halêna nabay ka kemnêngi ka tô terare baa d'á wo ta kerê sarna nij hen men. ¹² Iyôn ba, hena ôbi ayê bôô ré

erem mega wo diré d̄ubu iyêre tô ayê bôô wori a ba, bi ôbi bô dô wô wo maa kurij. ¹³ An̄ga gay gay ka sélénge hen na, na sél na bijné kêm hen iyôŋ men, nijba, Emen na ôbi bôô pôn d̄iba, a dé bi an̄gaŋ sélé bay ka hen ré d̄ê sarŋge ré men, ôbi a béna geré bi nana d̄ebijn geraŋ tô a, aŋ bi nana dôriŋ bô a.

Pol yêge maa Kworêntijêjê gengij sa kamrê

¹⁴ Milnên kanê, na ôbi a, ené kelênge hen, gerijŋge kamrê. ¹⁵ En iyêl mega ené kôlij na bay tu melênê iyôŋ, kenbay ken kôbe bô kwôlo na kelê hen. ¹⁶ Gwoyi yê kam to Kelma to nana lij Emen dosé wô sare hen ba, gel na wo nana bijn pôni naŋ kwôbri Krist ré ba? Men, mapa wo nana ðiilê hen ba, gel na wo nana bijn pôn naŋ yi Krist a men ré ba? ¹⁷ Mega wo mapa pôn hari aŋ nabay ka kwôni hen nana dap sara hen na, gel na wo nana na kurôŋgi yi wo pôn, wôsa na mapa bi wo pôn hen a nabay kêm nana céŋ hen.

¹⁸ Berênge *Israyêl ka ôm an̄gaŋ bê kwôbe hen na, bay bijn pôn na naŋ Emen wo kini bê kwôbe bay ka hen yi gengij sari hen ré ba? ¹⁹ Na ba, en gey kelê tanare to bay ré tibijn kamrê hen ba, ré na are ba? Réba en kôl kamrê a ré na are d̄i ba? ²⁰ Na hen iyôŋ né. Nijba, en kôl iyôŋ ba, an̄ga bay henê Emen né bi bi bay ré bijn kwôbe hen na, bay bijn na tunu to habijn d̄iba, bay bijn na Emen né men, en gey bi kené bijn pôn naŋ tunu to habijn né a men. ²¹ Ka yê are bô gwore to Kelma men, hô yij naŋ gwore to tunu to habijn a men né, men, ka emê naŋ Kelma men, hô emê naŋ tunu to habijn a men né. ²² Hena kené li hen

iyôn ba, ken woge bi Kelma ré li terbére. Na ba, néérna a gôlij kwori ba?

Lê are kê m uwôlij hini emê sa Emen a

²³ Ken kôl: «Are kê m na kap lê» na tiri, nijba, are kê m dô lê ré men. «Are kê m na kap lê», nijba, are bay ka kê m hen a bij églis néere ré.

²⁴ Bi kwôni woge derê wori mera ré, nijba, bi woge derê wo megêri dî.

²⁵ Tanare kê m to bay dîj gara hen na, kelênge ken ô m mera dîba, bi ken eremnéré kwôlê wôni sara ré. ²⁶ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Sa terare naŋ aŋga kê m ka yi sara ré na ka Kelma.»

²⁷ Hena ôbi henê Emen né wôni ré uwôgênge kené ô emê are naŋ dî aŋa kené gey erê na, emênge are kê m ka ôbi bênge hen mera dîba, ken engere tôrji ré. ²⁸ Nijba, hena kwôni ré kelênge iyôn ba, tanare to hen, na to bay ré tibij kamrê ba, ken ô m né, wô kelê bi wo ôbi kelênge nij hen men, wô suné wo ôbi sun hen a men.

²⁹ En kôl na wô suné wori ôbi dîba, wô suné wom né, wôsa suné wo kwôni wo daŋgi a jôren lê aŋga bôn gey hen ba? ³⁰ Hena ené lij Emen dosé dema, ené ômij are tô ba, i a kôlen jôm wô kibi emê bi wo en ô m hen ba?

³¹ Iyôn ba, aŋga yôn yôn ka ken ô m men, ka ken yi men, aŋga gay gay ka ken li a men na, ken li wô uwôlij hini emê sa Emen a. ³² Lênge ani kani ka a mênê Jubjê ré men, Grêkê ré men, églis to Emen né a men. ³³ Nôbi kôba, en li na hen iyôn men, en li are kê m bi ré dôrij gawrê

kêm dîba, en woge na derê wujê nôbi mera ré, nijba, en woge na derê wo bijé kêm aṅ bi bay ré uwônij gelê.

11

¹ Ayenge ken lij ari gengé kanje mega wo nôbi kôba, en ay *Krist lij ari gengé kanê iyôn men hen.

Bô églis a ba, bi iyore ha sare naṅ mindil

² Iyôn ba, en denénge wô wo ken gôrbij sa jé lêren ré men, sa aṅga na en gelénge hen ré men, ken cubu turṅge tô ari gelé ka Krist ka bay na gelen aṅ nôbi kôba, en gelénge men hen.

³ Nijba, en gey bi kené hôn dô wo ôbi sa imṅê kêm ba, ré na Krist men, iba ré na ôbi sa iyore men, Emen ré na ôbi sa Krist men. ⁴ Iba wo uwôl Emen ley, dô kwôlê lay aṅa ré dôbe ani sari na, ôbi uwôl tayre sa Krist woṅ ôbi sari a. ⁵ Nijba, iyore toni to uwôl Emen ley, dô kwôlo hena kibi Emen a ley, a ré ha sare ta ré ba, yi mega hende ré uwôl tayre sa kurôre woṅ ôbi sare hen men, yi mega hende ré dul na sare iyôn a men. ⁶ Wôsa hena iyore ré ha sare ré ba, bi hende ka sare aṅ. A hena karêre ré yere tayre na, bi hende ha ta. ⁷ Iba a dôbê ani sari a ré, wôsa ôbi gelij naṅ Emen men, na ôbi ulê hini emê sa Emen a a men, nijba, iyore ba, uwôl na hini emê sa kurôre a. ⁸ Nijba, Emen na dô kabré na iyore a ré lij iba ré, nijba, na kabré iba a, ôbi na ré dô lij iyore dî. ⁹ Men, Emen na li iba bij iyore ré, nijba, ôbi na li iyore bij iba dî. ¹⁰ Wô kibi *manê ka derômaran a na, dô wo iyore ré ha are sara, bay a gelé wo

hende ré na hendi dôbê sare bijî kurôre. ¹¹ Tô Kelma na, iyore na sa yere ré men, iba kôba, na sa yiri ré a men. ¹² Wôsa mega wo bay dô iyore yi iba hen hari kôba, iyore a yê iba men, iyôn ba, bay kê m henaji na ligi Emen a.

¹³ Erménge ken gel, hena iyore ré uwôl Emen aṅ baa harê are sara ba, dé ba? ¹⁴ Dé wo Emen dī iba hen, gel wo hena iba ré dī gusiri sari yêṅnê ba, ré yi tayre iyôn né ba? ¹⁵ Nijba, kwo iyore a gusiri sare ré yêṅnê ba, uwôl na hini emê sara, wôsa Emen dī gusiri sa iyore bi ré yi mega aṅṅaṅ têtê sare iyôn. ¹⁶ Hena kwôni ré gey narê kwôlê bi wo hen a ba, kwôlo en kôli a na: nibay na, hara woni wo gelij iyôn na, naṅ men, églis to Emen to kôl iyôn kôba, naṅ a men.

Gwoy emê wo Kelma

(Mt 26: 26-29, Mk 14: 22-25, Lk 22: 15-20)

¹⁷ Nijba, kwôlo na kelênge hen na, en halênge na halê dība, na denênge ré, wôsa dapare tonje lênge habrê damaṅ dība, lênge dô ré. ¹⁸ Kwôlo tumô wo na kelê a na: bijné kôlen kirijna kené dap ba, kené kariṅ gay gay aṅ en bô mega wo kwôlê woji bi wo hen kwari ré na tiri a men. ¹⁹ Wôsa kariṅpare to ken kariṅ hen, a lê aṅa kené hônij bijné kaṅ bay bô pôn ka perênge a hen. ²⁰ Iyôn ba, dapare to ken dap hen na, gel wo kené dap na wô emê kwô wo Kelma ré, nijba, ken ôm na ani. ²¹ Wôsa kirijna ken mô wô emê na, i ba iyêlbe na wô yiri wori, menba, ka pônî kurôn liji men, ka pônî kwoyré ta men. ²² Iyére tonje to kené ômij are men, yij are men, naṅ ba? Hen ba, ken bô églis to Emen mega ani ré ba? Hen

ba, ken sul na ka aṅgaji naṅ hen ba? Hen ba, en kelêṅge na iyeṅ ba? Mega hen iyôṅ ba, en denéṅge ba? Na denéṅge sa kwo hen a ré kwôy.

²³ Aṅga en geléṅge hen na, Kelma na gelen men. Bô yoyre to bay ca ñiriṅni hen na, ôbi ay mapa ²⁴ menba, liṅ Emen dosé aṅ ñiilê aṅ kôl iyôṅ ba: «Kwo na na, yi mega kurôṅgi yen wo na ayê bé wô sarnge, lêṅge hen iyôṅ iyôṅ ken ermiṅ san a.» ²⁵ Cêgi emê a na, ôbi biji care toṅ yê tiṅador mega wo ôbi ré biṅji mapa hen iyôṅ aṅ ôbi kôl iyôṅ ba: «Gwoy care toṅ yê tiṅador to na na, na gwore to gel biṅare to kôrbi to Emen naṅ ñiné naṅ geré wo kwôbren. Kirij ka yôṅ yôṅ ka kena yê na, ken yi ermiṅ san a.» ²⁶ Wôsa kirija ken ôm mapa bi wo hen men, ken yi care toṅ yê tiṅador hende to hen a men na, ken hô uwôl na béré temay Kelma hen kwôy wo ôbi a heraj.

²⁷ Iyôṅ ba, kwôni wo ôm mapa wo Kelma men, yi care toṅ yê tiṅador tori a men, naṅ tô geréri ré na, ôbi li têriṅ gengij sa kurôṅgi yi Kelma men, gengij sa kwôbriri a men. ²⁸ Iyôṅ ba, i i ba, bi kôbe bôri aṅ bi ôm mapa men, yij care toṅ yê tiṅador men.

²⁹ Wôsa hena kwôni ré ôm men, yi men aṅa ré erem mega wo ré na kurôṅgi yi Kelma ré na, ôbi li hen iyôṅ uwôlij na kwôlê sari a. ³⁰ Na ôbi á, ka pôni kwône perêṅge a hen, ré iyay men, ômij men, ka pôni maṅ a men hen. ³¹ Hena nana jô kwôlê sarna ba, bay a jerê kwôlê sarna ré nij. ³² Hena Kelma ré jô kwôlê sarna ba, ôbi halêna

na halê dîba, ôbi gey bi bay ré sa perêna na
bijné kêm né.

³³ Iyôñ nij ba, yêñên, kirîna ken dañ wô emê
are ba, ken gemîñ yerñge dem. ³⁴ Hena kurôñ
né li kwôni ba, bi ema aŋgari iyére tori a dema
ré era tô, aŋ bi uwôliñ bôri gemîñ megêri, dô
gôliñ wo ken dañ aŋ uwôliñ kwôlê sarñge a. Tô
kwôlo baa hen na, kirîna na bijn unéñge dema
ené geléñge geréri tô.

12

*Gwosoy jé lê wo Tunu bijn kwôni
(Epês 4: 4-16, Rôm 12: 3-8)*

¹ Yêñên, kwôlo gengîñ sa aŋgañ bé ka Tunu
bijn bijné hen na, en gey bi kené hôn men. ² Ken
hôn, kirîna na ken bañ henê Emen tô hen na, bay
na wuréñge dê dê aŋ lêñge aŋ ken tebe kamrê
kañ menêñ hen. ³ Ôbi a, ené kelêñge kwôni wo
tôm Jésu ré mêne ba, na Tini Emen a biri a ré kôl
hen né, nijba, kwôni wo kôl «Jésu ré na Kelma»
na, na Tini Emen a biri a ré kôl hen.

⁴ Jé lê wo gengîñ sa Tunu na, tôri gay gay
hari, nijba, Tini Emen hende to pôn nêñ hen
a bé. ⁵ Gwosoy lê jé bijn Kelma na, tôri na gay
gay, nijba, jé bi wo kêm hen liñ bijn na Kelma.
⁶ Gwosoy lê are na gay gay haji, nijba, Emen
bi wo pôn nêñ hen a bé gwosoy jé bi wo hen.
⁷ Na i i kôba, Emen a biri jé lê wo gel mega
wo Tunu ré nañ dî, bi ré liñ jé bijn bijné kêm.
⁸ Tini Emen a bijn gawra wo pôni iyêl nañ tu
melênê men, bijn kwo dŋangi iyêl nañ geré henê
are men. ⁹ Na Tunu hende to hen a bijn kwo

na, ayê bôô men, kwo hen, néé woŋ berariŋ bay ômpare men, ¹⁰ biŋ kwo na, néé woŋ liŋ anŋaŋ giŋê men, biŋ kwo hen, kôliŋ ðiŋé kwôlo hena kibi Emen a men, biŋ kwo na, henê anŋa Tunu ka hena ligi Emen a hen men, ka hena ligi tunu to ðanŋi a men, biŋ kwo hen, iyêlê kibi kwôlo gay gay hen men, biŋ kwo na, belé kibi kwôlê bi wo hen a men. ¹¹ Tini Emen hende to pôn hen a lê are bay ka kê m hen aŋ i i ba, hende biri jé wo gengiŋ sari mega wo bôre gey.

Kewi yi gawra na pôn, niŋba, soderiŋ kirij kwône

¹² Ken gel, kewi yi gawra na pôn hari, niŋba, sôderiŋ gay gay ôbi wo sôderiŋ hen hari kôba, na yi wo pôn nêŋ. Krist kôba, yi na mega wo hen iyôŋ men. ¹³ Na hen iyôŋ a, Jubê men, Grêk men, lema men, kema iyore a men na, nabay kê m bay lêna batêm sa kibi Tunu hende to hen, aŋ nana yiŋ yi wo pôn men, Emen bure hende mô bôrna pôn pôn kê m a men.

¹⁴ Wôsa kewi yi na pôn mera ré niŋba, sodiriŋ kwône. ¹⁵ Hena têê ré kôl teré na kôbi ré, iyôŋ ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo hende kôl hen iyôŋ, a jerê bi hende ré yi kwa kewi yi ré. ¹⁶ Men, hena maa ré kôl ðiré na tu ré, iyôŋ ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo ôbi kôl hen iyôŋ, a jerê bi ôbi ré yi kwa kewi yi ré. ¹⁷ Hena kewi yi a ré na tu pôn mera ba, maa woŋ toyé kwôlê ba, ré yôŋ ba? Réba maa a ré na kewi yi pôn mera ba, gôni woŋ ayiŋ gesami are ba, ré yôŋ ba? ¹⁸ Niŋba, Emen ði kwa yi bi wo gay gay hen naŋ kini kini mega wo bôri gey. ¹⁹ Hena na

ré na kwa yi pôn mera ba, kewi yi ba, ré na yôn ba? ²⁰ Iyôn ba, kwa yi gay gay ya hari, nijba, kewi yi na pôn hari.

²¹ Tu a kôlij kôbi ju dôren né iyôn né men, sa a kôlij têê ken dôren né iyôn né a men. ²² Kwa yi bi wo nana bô mega wo ré dê dê senje hen na, na ôbi bi a na are hen. ²³ Kwa yi wo nana bô mega ani ré hen na, na ôbi á, nana cubu turna sara men, kwo dé kelê kwôli ré hen ba, nana cubu turna sara damañ. ²⁴ Nijba, kwa yi bi wo yi tayre ré hen na, gey cibé tu tô a ré nij. Emen ñan yi añ bi ka ré yi kini cibé tu tô a dema ré cibij tu tô a. ²⁵ Ôbi li hen iyôn bi kwa yi bi wo dê dê hen né kariñ ñan kewi yi ré, nijba, bi i i ba, ré ermij sa megari a dî. ²⁶ Hena kwa yi pôn né ômij ba, tô ka baa hen kôba, ômij men, hena kwo pônî yiri ré dôri ba, tôrji wo baa hen kôba, yirji dôrji ñan dî men.

²⁷ Kenbay kêm kena yi *Krist añ i i ba, yi mega kwa yiri iyôn. ²⁸ Bô églis a na, Emen di na bay jé tumô, wôô wori ba, ôbi dî bay kibri, subu tori ba, na bay derê tô kwôlê men, bay lê gijê men, bay berarê ñijé men, bay lê ñan ñijé men, bay derê tumô kirij men, bay iyêlê kibi kwôlo gay hen a men. ²⁹ Iyôn ba, bay kêm na bay jé ré men, bay kibi Emen ré men, bay gelij ñijé are ré men, bay lê añañ gijê ré men, ³⁰ bay berarê bay ômpare ré men, bay iyêlê kibi kwôlo gay hen ré men, bay belé kibi kwôlê bi wo hen ta ré a men. ³¹ Ôrijge doy añañ bé ka dô dê megêrji hen.

Añ na gelénge geré ka dôri ka dê ka hen añ sôn.

13

Kwôlo gengij sa peré

¹ Hena ené iyêl kibi kwôlo gawrê men, kwo *manê ka derômaraj a a men aja peré kirij ré naj yen a na, en yi mega manaj wo ôm djê iyôj men, masure to bay sêêrê djê iyôj hen a men. ² Hena ené ôrij naj néé woj kôlij kwôlo Emen men, en hôn anja yi kini uwôbêrji a kêmen, en hôn anja gay gay men, hena ené ôrij naj ayê bôô wo nê m ôrgij naj keram a men aja peré kirij ré, naj yen a na ena ani ré tô. ³ Hena ené pô ari upéren kêmen bij bijé men, hena ené ay yen bi bay ré uwoy aja peré kirij ré, naj yen a ba, na uwôrij ani ré a men.

⁴ Ôbi peré kirij na, na ôbi ulê bôô men, ôbi lê derê men, ôbi lê terbére ré men, na ôbi dê dengô ré men, na ôbi uwôyrê yi ré men, ⁵ ôbi lê ani kaj tayre ré men, ôbi woge derê wori mera ré men, bôri tari lew lew ré men, di bayi kwôlê ré men. ⁶ Anja na kaj derôre ré hen na, ôbi li yi derê sara ré, nijba, yiri dôri na sa anjan derôre dî men, ⁷ ôbi dî bôri jal sa are a kêmen, hena ré na mi mi kôba, ôbi gem ayê bôô wori dô men, ôbi dî bôri na sa anja dôri a men, ôbi lêjnê sa are a kêmen a men.

⁸ Kwôlo hena kibi Emen a a kerê tô men, iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen a kerê tô men, henê are kôba, a kerê tô a men, nijba, peré kirij ba, a najê kwôy. ⁹ Wôsa henê anjana men, derê kwôlo Emen wona a men na, na kwari tô. ¹⁰ Nijba, kirija anja dô cerêd hen sa nij na, ka na lij baa geré hen a sa najê.

¹¹ Kirija na en baj kema na, na en iyêl kwôlê woƚ kampare men, en erem kwôlê woƚ kampare men, en dô kwôlê woƚ kampare a men, nijba, kirija tun sur na nij na, en ɗi lê aƚƚaƚ kampare bay ka hen baa. ¹² Wôsa haw hen ba, yi mega nana gelêƚge na bô aƚƚaƚ gelé tunu a iyôƚ tô, nijba, tôre to cêgê dema nana gelé sélé. Kwo haw hen ba, en hôn na kwarji tô, nijba, tôre to cêgê, na henê derê jêd jêd mega Emen hônên dô hen iyôƚ men.

¹³ Haw hen are baa subu: ayê bôô men, ɗé bôô men, peré kirij a men, nijba, aƚƚa dami gôlji ba, na peré.

14

Kelê kwôli gwoƚoy jé lê wo Tunu bij kwôni

¹ Iyôƚ ba, wogêƚge peré kirij men, ken ôrij doƚ aƚƚaƚ baliyare ka Tunu bi hen men. Aƚ kwôƚ ulê béré kwôlo hena kibi Emen a hen, a bi lêƚge damaƚ ɗi men. ² Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi iyêl na naƚ gawrê ré, nijba, iyêl na naƚ Emen, wôsa kwôni hôn bô iyêlê wori bi wo hen né, aƚ na naƚ néé wo Tunu a ôbi ré kôliƚ kwôli aƚƚa yi kini uwôbêrji a hen. ³ Nijba, kwôni wo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a na, ôbi iyêl bij na gawrê, aƚ ôbi bi bay gese tô ayê bôô woji a men, dôbijji ibiyare bôrji a men, jal bôrji a men. ⁴ Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi dôbij na yiri ibiyare gaƚ, nijba, kwo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a hen na, ôbi bij na églis néére hen.

⁵ En gey bi kenbay kêm kené iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen hanje, nijba, en gey bi kené uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a hen damaŋ a men, wôsa kwôni wo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a ba, dê kwo iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen. Hena ôbi iyêlê kibi kwôlo wo gay gay bi wo hen, ré dô bô kwôlê bi wo hen dôbijî ibiyare bô églis a ré ba, a lê naŋ kwôni ré. ⁶ Iyôŋ ba, yênen, hena ené ô yerŋge a aŋ en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, aŋa ené yêge sa kwôlê wôni béŋge né men, sa aŋaŋa henê kani ré men, en uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a ré men, en gelêŋge ani ré a men ba, ena ôbi lê naŋ ken ba?

⁷ Yi mega tégê men, jêŋgé men iyôŋ, hena tôrji ré ôm némijî né ba, kwôni a lê iyeŋ a ré henê kurôŋniji ba? ⁸ Men, hena tôô buruŋju ré ôm naŋ gerére ré ba, kwôni a lê iyeŋ a ré henê wo ré na toŋ kumbul ba? ⁹ Yi mega kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo dŋaŋi iyôŋ. Hen ba, kwôni a henê bô kwôlo ôbi iyêl hen iyeŋ ba?

Wôsa kwôli bi wo hen hôniŋ dô ré men, yi mega wo ôbi ré iyêl na iyôŋ a tôŋ iyôŋ a men. ¹⁰ Kibi yê wo gawré sa terare a nà na, kwône nijba, kwo pôn nêŋ wo bôri baa hôniŋ ba, naŋ. ¹¹ Nijba, hena ené hôn kibi yê wo kwoni iyêl hen né na, ena kerga tiri a men, nôbi kôba, ôbi na kerga tun a men. ¹² Mega wo yerŋge gwange sa wogé aŋaŋa baliyare ka gengijî sa Tunu hen iyôŋ na, wogêŋge ka a bijî églis néere hen dî.

¹³ Na ôbi á, kwôni wo ré iyêl kibi kwôlo wo dŋaŋi na, bi uwôl Emen bi ré biri dîré nêmen derê bô kwôlê wori bi wo hen ta. ¹⁴ Wôsa hena ené uwôl Emen naŋ kibi kwôlo wo dŋaŋi na, na

tunun a uwôli hen mera dîba, henê anğanê li ani kani ré. ¹⁵ Iyôŋ nij ba, na lê iyeŋ ba? Na uwôli naŋ tunun men, na uwôli naŋ henê anğanê a men, men, na kibri kurôŋ naŋ tunun men, na kibri kurôŋ naŋ henê anğanê a men. ¹⁶ Ju toy, hena ré na tunum a lij Emen dosé ba, kwo mô kwam a hen ba, a henê bôri na iyeŋ a ré degé sara ré na tiri ba? Wôsa tiri wori ba, ôbi hôn bô kwôlê bi wo hen né. ¹⁷ Ju lij Emen dosé dô ham, nijba, li naŋ kwo mô kwam a hen né.

¹⁸ En lij Emen dosé wôsa en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, gelêŋge kenbay kê. ¹⁹ Nijba, bô églis a na, en iyêl kwôlê dêj iyôŋ wo bay hôn bôri aŋ en gelijji are dô gôlij iyêlê kwôlo kwôni wo na kibi kwôlo bay hôn bôri ré hen.

²⁰ Yênen, bi ermé kwôlê woŋge yi mega kwo kamrê iyôŋ né, nijba, ken erem kwôlê woŋ suriyare dî. Kwo gengiŋ sa lê anga habiŋ a ba, bi ermé kwôlê woŋge ré yi mega kwo kamrê ka dê iyôŋ. ²¹ Lij bô magtubu to Emen kôl iyôŋ ba: «Kelma kôl iyôŋ ba:

<Na bé bîjé ka iyêl kibi kwôlo dâŋgi,
a iyêlij bîjé kaŋê bay ka hen men, na iyêlêji naŋ
geré wo kergê men,

bi wo hen kôba, bay a toyé ré a men.> »

²² Mega hen iyôŋ na, iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen na, yi gengiŋ na sa bîjé ka ay bôrji ré hen, nijba, ulê béré kwôlo hena kibi Emen a na, yi na wô sa bay ayê bôô dîba, yi na wô sa bîjé kê. ²³ Hena bay ayê bôô ré daŋ aŋa ré iyêlji kibi kwôlo wo gay gay hen, aŋa ka ay bôrji ré réba,

kwôni iyônj mera ré sa perêrji a ba, bay a berêji mega kwôbrê iyônj ré ba? ²⁴ Nijba, hena kené dô kwôlo hena kibi Emen a nanj kibi kwôlo bay hôn hen, aña kwôni wo ré ay bôri ré réba, kwôni iyônj mera ré sa ba, a henê tô kwôlê wo ken dô hen derê. Añ kwôlê bi wo hen, a bé tiri a jôrij sa têrij tori a. Men, bay a jerê kwôlê sari a nanj kwôlê bi wo ôbi toy hen a men. ²⁵ Añ ermé wo uwôbe bôri a hen na, a yé tu wolé nô, añ ôbi a dê kwini tônj ayij kibi Emen kelê iyônj ba: «Na tiri wo Emen na perêrjge a bi.»

Añgan lê ka nanj gerérji gerérji bô églis a

²⁶ Yênen, ka lê iyenj nij ba? Kirija ken dap ba, bi i i kôba, soñ nanj jé lêri, bi kwo pôn bi kebe kurônj men, kwo pôni bi gelij ðijé are men, kwo ðangi yi ôbi yêgê sa kwôlo Emen wo yi kini uwôbêri a hen men, kwo pôn bi yi ôbi iyêlê kibi kwôlo gay gay men, kwo pôni bi yi ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ta a men. Lêngge hen iyônj kême, ken dôbijj ibiyare bôrjge a. ²⁷ Hena ðijé ré iyêl kibi kwôlo kwôni hôn né na, bi gawré wôw réba subu iyêl pôn pôn añ kwôni wo ðangi dô bô kwôlê bi wo bay iyêl hen ta. ²⁸ Nijba, hena ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ré nanj ba, bi bay iyêlê kibi kwôlo gay gay bi wo hen, bi môrji menenj bô églis a, añ bi iyêlij yirji men, iyêlij Emen a men.

²⁹ Bi bay kelê kwôlo hena kibi Emen a wôw réba subu dô kwôlê añ bi tô ka baa hen mô kôbe bôri. ³⁰ Nijba, hena kwôni ré mô tônj aña Emen né yêge sa kwôlê wôni biri na, bi kwo ré ðebu dô kwôlê hen na, bi wôm jan añ bi toyij kwôlo Emen yêge sari hen. ³¹ Kenbay pôn pôn kême ka

gasij yernge derê kwôlo hena kibi Emen a hen, wô halij ãijé men, dôbji ibiyare bôrji a a men. ³² Kwôni wojî ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a bi wo hen na, ôbi na ôbi sa are bay ka Emen biri hen. ³³ Wôsa Emen na ôbi bô jalê dîba, na ôbi guseré kirij né.

Mega wo yi bô églis to ãijé ka yi gay a kêm hen na, ³⁴ bi yébé mô kibriji menen bô églis a wôsa dé wo bay ré iyêl ré, nijba, bi bay ré dôbe sarji mega wo tôo to *Moyis na kôl hen iyôn. ³⁵ Hena bay ré gey engeré kwôlê wôni ba, bi bay sa engerij kwôrjêrji ira, wôsa bi iyore ré iyêl kwôlê bô églis a ba, yi tayre.

³⁶ Kwôlo Emen bi na, hena iyére tonje a ba? Men, sa na unéjge kenbay punonje ba? ³⁷ Hena kwôni ré erem dîré na ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a men, Tunu ré bôri a a men na, ôbi a hené mega wo kwôlo ené li bô magtubu a béjge hen na, ré na tôo to Kelma. ³⁸ Hena kwôni ré kañ kwôlo en kôl hen na, tôre to cêgê Emen a kañêri men.

³⁹ Iyôn nij ba, yênen, bi doy ulê béré lénge men, ken jôrij bay ayê bôo iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen ré. ⁴⁰ Nijba, bi are kêm lij nañ kiniji men, nañ tô gerêrji a men.

15

Jê sé kamjê wo Krist

¹ Yênen, Kwôlo Dôri wo na en derénge añ na ken dî bônje sara añ ken dëbij sa ténje a baa ya hen na, en hô jubu tô bônje sara. ² Hena kené dëbu sa ténje a tô Kwôlo Dôri a mega wo

en kelênge hen na, ken uwôn gelê nij, réba ayê bôô wonje na ani ré tô.

³ Kwôlo na en kelênge hen na, na kwôlo bay na dôren men. Kwôlo bay na dôren wo dô dê megêri a na: na wo *Krist ma wô kibi têrij tona mega wo magtubu to Emen na kôlij hen iyôn.

⁴ Bay emni li sa wôô, subu tori menba, ôbi ji si kampê mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyôn. ⁵ Ôbi si sa Piyêr men, cêgeri wori ba, si sa bay tôri ka môj kibi wôô a hen men. ⁶ Cêgeri wori ba, ôbi si sa bay tôri ka kwôni ka arew bay ka dap hen men. Bijé bay ka hen na, ka pôni a ma dîba, ka pôni kwône baa ya tô. ⁷ Cêgeri wori ba, ôbi si sa yêni *Jak a men, sa bay jé a kêma men.

⁸ Cêgê kêlog ba, ôbi si san a nôbi wo en yi mega bô dôrijare iyôn hen men. ⁹ Wôsa nôbi a na kwo dê perê bay jé a kêma men, en nêma wo bay ré ré uwôgen *ôbi jé ré a men, wôsa na en gelij tu églis to Emen gusij. ¹⁰ Nijba, na sa kibi bô derê wo Emen a, ené yij gawra kemnênj hen men, derê wo ôbi ben hen na, a mênij ré, en li jé dê bay jé bay ka hen kêma men, na nôbi a lê jé bi wo hen né, nijba, na derê wo Emen a lê jé yen a hen. ¹¹ Iyôn ba, Kwôlo Dôri bi wo hen na, hena ré na nôbi a derê lay, megên bay jé lay na, na ôbi, a na niné derênge hen men, na ôbi, a kené bi bônje sara men hen.

Jê sé kampê wona nabay gawré

¹² Mega wo nini uwôl béré, Krist ré ji si kampê perê bijé ka ma a menba, wô mi a ka pôni ka perênge a hen ré kôl jê sé kampê ré najê ba?

¹³ A hena bîjé ka ma réé jê sé kampê ré ba, Krist kôba, ji si kampê ré men. ¹⁴ A hena Krist ré ji si kampê ré ba, ulê béré woni na ani ré men, ayê bôô wongé kôba, na ani ré a men. ¹⁵ A hena ré na tiri wo bîjé ka ma ré jê sé kampê ré ba, nîja bay benare gengîj sa Emen, wô wo nini kôl Emen né bi Krist ré ji si kampê. ¹⁶ Wôsa hena bîjé ka ma réé jê sé kampê ré ba, Krist kôba, na ji si kampê ré men, ¹⁷ hena Krist ré ji si kampê ré ba, ayê bôô wongé na ani ré men, ken baa bô têrij tonje a baa ya a men. ¹⁸ Men, bîjé ka ma tô Krist hen kôba, mêne nij a men. ¹⁹ Hena ré na wô merê tu gej wona sa terare a nà mera, aya nana dîj bôrna sa Krist na, bay a barêna gôlij bîjé ka sa terare a nà kê.

²⁰ Nîjba, Emen bi Krist ji si kampê perê bîjé ka ma na tiri, aya ôbi a na gawra wo tumô wo ji si kampê perê bîjé ka ma a. ²¹ Na sa kibi gawra pôn a temare ré derij bîjé hen men, na sa kibi gawra pôn a bîjé réé jîj sîj kampê hen men. ²² Na tô Adam a, bîjé kê. ré máj hen men, na tô Krist a, bay kê. réé môrij tu gej hen men. ²³ Mega wo Emen a bé i i ba, a jê sé kampê na kinini hen iyôj na, ôbi bi Krist ji si tumôri menba, kirîja Krist a bulo hera na, bîjé ka na kari hen kôba, a jêji sé kampê men. ²⁴ Sa to are kê. a kerê na, Krist a mênê emê iyére men, tunu to habîj to ôm sa kirîj hen men, to ôrij na tô to sa terare a nà, hen a men, dema ré bîj Emen Iba bîjé emê iyére kôbri a tô. ²⁵ Krist a emê iyére kwôy wo Emen a biri a gôlij sa

bay bareri. ²⁶ Temare a na hendi bare to cêgê kelôg to ôbi a mênêre. ²⁷ Mega wo magtubu to Emen na kôl iyôŋ ba, Emen né day are kêm biri mô sara. Nijba, kwôlo kôl are kêm hen na, ay Emen woj ôbi bij Krist merê sa are kêm hen né. ²⁸ Kirija Emen day are kêm bij Krist mô sara hen iyôŋ na, Kemari wo ôbi day are biri mô sara hen kôba a dôbê sari bij Emen aŋ bi Emen ré yij ôbi sa are kêm.

²⁹ Ermêŋge sa ka bi bay liji batêm kibi ka ma hen ken gel, hen ba, bay a upé na mi bô a ba? Hena ré na tiri wo ðijé ka ma a jêji sé kampê ré ba, wô mi a bay ré bi bay liji batêm kibi ka ma hen ba? ³⁰ A hen iyôŋ ba, wô mi a niné mô kibi temare kwôy kwôy ba? ³¹ Yênen, en mô kibi temare a kwôy kwôy aŋ na tiri wo yen yén hen iyôŋ tô Kelma wona na wô kebrenge. ³² Hena ré na wô derê wo kurôŋgi yi a ené sêŋ naŋ ðijé ka Epês ka yi mega kurôŋ iyôŋ hen ba, en uwôŋ mi bô ba? Hena ðijé ka ma hen ré jê sé kampê ré ba, na emêŋge men, na yêŋge men, wô wo kiya na mange.

³³ Bi turŋge lamêŋge ré, wôsa lê milpare naŋ ðijé ka habij na, mêne hal wo dôri. ³⁴ Ermêŋge aŋ ken dî lê aŋga habij baa. Tayre réé dênge wô wo ðijé ka pôni perêrŋge hen, hôn Emen né kwôy.

Yi ka ji si kampê hen

³⁵ Nijba, kwôni a engeré iyôŋ ba, Emen a bé ðijé ka ma a jê sé kampê na iyen ba men, kirija

bay ji si kampê nij ba, yirji a gelij na iyeŋ ba men? ³⁶ Kubra, ani ka ju ci hen, hena gusiŋniji ré uyê ré ba, a sé haji ba?

³⁷ Anŋa ju ci hen, a ré na mêêre ba, anŋa đanŋi kani ba hen na, na gusiŋniji bi wo hen, a jeré ci hen điba, na gurôrji a jeré ci hen né. ³⁸ Emen a bé gusiŋ anŋa gay gay bay ka hen, yi gurô wo bôri gey. Aŋ gusiŋ gurô wo yôŋ yôŋ kôba, a sé na gurô bi wo hen.

³⁹ Kurôngi yi na, gelij kêm né: kwo gawra gelij gay men, kwo kurôŋ gelij gay men, kwo ciré gelij gay men, kwo kuyê kôba, gelij gay a men.

⁴⁰ Anŋa derômaranŋ a ya men, ka sa terare a nà kôba, ya men, ka derômaranŋ a eŋné gelij gay men, ka sa terare a nà eŋgé gelij gay a men. ⁴¹ Eŋné wo tare to tay gelij gay men, kwo geserê gelij gay men, kwo têbêŋne kôba, gelij gay men, têbêŋne to pôni kôba, eŋné gelij gay naŋ megêre.

⁴² A yé gelij hen iyôŋ hende to hen, kirija Emen a bé ðijé ka ma hen jê sé kampê. Kurôngi yi wo emij hen na, na kwo uyêy, nijba, kirija ji si kampê ba, na kwo uyêy ré nij yôd. ⁴³ Kirija yi gawra emij na, ôbi yi na anŋa habij, nijba, kirija Emen a sa biri jê sé kampê ba, ôbi a eŋné men, kirija bay emni ba, néri naŋ, nijba, kirija ji si kampê ba, néri ya. ⁴⁴ Na kurôngi yi a bay ré em, na kwo uyêy hen, nijba, kirija ji si kampê ba, na yi woŋ Tunu wôsa hena kurôngi yi ré ya ba, yi woŋ Tunu kôba, ya men. ⁴⁵ Na iyôŋ a ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Adam

wo tumô na gawra wo mô tu geɲ.» Nijba, Adam wo cêgê ba, na Tunu to bijɲ bijné mô tu geɲ hen. ⁴⁶ Nijba, anɲa era tumô ba, na ka gengɲ sa Tunu ré, nijba, gengɲ na sa kurôŋgi yi gawra, aɲ ka gengɲ sa Tunu ba, era na cêgê. ⁴⁷ Gawra wo tumô ba, lijɲ naɲ kumraɲ terare, nijba, kwo cêgê hena na derômarɲ a. ⁴⁸ Bijné ka mô sa terare a nà yi mega gawra wo na lijɲ naɲ kulmaɲ terare iyôŋ men, ka derômarɲ a ba, yi mega kwo hena derômarɲ a iyôŋ men. ⁴⁹ Mega wo nana gelijɲ naɲ gawra wo sa terare a na hen iyôŋ na, tôre cêgê ba, na gelijɲ naɲ kwo derômarɲ a hen iyôŋ men.

⁵⁰ Yênen, en kelêŋge kwôlê bi wo hen iyôŋ wôsa kurôŋgi yi naɲ kwôbe a upé *emê iyére to Emen ré, men kurôŋgi yi wo uyê hen a merê naɲ kwo a uyê ré hen yôd ré men. ⁵¹ Toyêŋge, na kelêŋge kwôlo yi kini uwôbêri a hen, na maŋge kê m né, nijba, yerna wo ôli hen a sa belijɲ kwo kôrbi. ⁵² Are bay ka hen, a sa na mega tum to li gemes iyôŋ, kirijɲa burunju to cêgê kelôg a emê, kirijɲa hende a emê na, bijné ka ma a jê sé kampé naɲ yirji wo a ma ré hen men, nabay kôba, yerna a belijɲ kwo kôrbi men. ⁵³ Wôsa yi wo uyêy hen, a belijɲ yé kwo a uyê ré hen men, yi wo ma hen a belijɲ kwo a ma ré hen men. ⁵⁴ Kirijɲa yi bi wo hen a bilijɲ hen iyôŋ nijɲ na, kwôlo na lijɲ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Joor a ayijɲ sa temare a nijɲ» hen ariri a lijɲ.

⁵⁵ «Hum! temare, néé woré bi yôŋ nijɲ ba? Menarê yôŋ nijɲ ba?.»

⁵⁶ Mena temare ba, na têrijn men, na tôô to *Moyis a bijn têrijn néere men. ⁵⁷ Na lijn Emen wo bi nana ay joor hen dosé, wô sa kibi anja Jêsu Krist Kelma wona li hen.

⁵⁸ Mega wo hen iyôn nij na, yênen kapê, debênge geran sa têrnge a dîba, ken dî kwôni lêngge ken herijn né men, lêngge jé wo Kelma nan kununje kununje an ken hôn mega wo jé wo kené li bijn Kelma hen na, ré yé senje ré.

16

Wôgê are ka gengijn sa yênerna

¹ Kwôlo gengijn sa wôgê are wô bijné ka Emen ka Jérusalêm a na, kenbay kôba, ken li mega wo na en ayijn tô bijn églis to bô emê wo Galati a hen iyôn men. ² Nan demas demas na, i i ba ay kibi ari unéri dî gay an bi na sa saaren dema kené wôge tô ré. ³ Kirijna na sa na, bijné ka ken tôrji hen na, na sa bijni magtubu kôbriji a an bay a ôrijn nan anjan wôgê kanje bay ka hen Jérusalêm a.

⁴ Hena ré yi wo nôbi nan yen ené ô ba, bay a erê nan en.

Anja Pol genge dîré lê

⁵ Na sé si bô emê wo Maséduwan an na bijn unênge hen ya, wôsa en erem ené sé si ya. ⁶ Dô ré ba, na wulê sem nan ken, môjn ené mô kwôy kibi kelanê a iyôn, an kenbay a ben geré dema ené erê ta tô. ⁷ Wôsa en gey gelênge iyôn an erê ta mera ré, nijba, hena Kelma ré gey ba, na wulê sem nan ken.

8 Na merê Epês a kwôy sa *Pantékwôt a. 9 Bi wo bay baren kwône haji hen, kôba, en uwôn kirij lij jé wo yi are.

10 Hena Timoté ré bij unéŋge ba, ken li naŋ dî bi mô naŋ suné perêŋge a ré, wôsa ôbi kôba, li jé wo Kelma mega nôbi iyôn men. 11 Bi kwôni tôrnêri ré, niŋba, ken li naŋ dî bi ô kergare tori hende to hen naŋ bô jalê aŋ bi hera unen, wôsa en mô gemji.

12 Kwôlo gengij sa yêni Apolôs na, en kôli kwôy kwôy ré ô unéŋge naŋ yênêrna, niŋba, ôbi gey erê haw hen né tô, niŋba, kirijna ôbi uwôn geré ba, a erê geléŋge tô.

Gerjé tô to Pol ay biji naŋ dosé to ôbi lij

13 Meréŋge tu geŋ men, dëbéŋge geraŋ tô ayê bôô woŋge a men, dëbéŋge ibiyare a men dîba, ken hare ré. 14 Lêŋge are kê m naŋ baliyare.

15 Ken hôn mega wo Êstépanus naŋ bîjé ka iyére tori a, a na bay ayê bôô ka tumô ka bô emê wo Akay a men, bay ay yirji lij jé wô bîjé ka Emen a men. Yênen, en uwôlêŋge bi kené dôbe sarŋge bij bîjé 16 bay ka iyônji hen men, kené dôbe sarŋge bij megêrji kê m ka li jé naŋ ci hen a men.

17 Yen dôren gaŋ wô sa si Êstépanus naŋ Pôrtunatus naŋ Akaykus. Wôsa bay li aŋga kené lê ben hen niŋ. 18 Men, bay bi tunun uwo yen a men, tunuŋge kenbay kôba, uwo yerŋge a a men. Bîjé bay ka iyônji hen na, nê m dené.

19 Églis to bô emê wo Asi a lêŋge dosé men, Akilas naŋ Prisil men, bîjé ka Emen ka daŋ bô iyére toji a kê m hen lêŋge dosé naŋ hini Kelma.

²⁰ Bay ayê bôô kê m lêngge dosé men, kenbay kôba, ken berij yernge a aɲ ken lij dosé a men.

²¹ Nôbi Pol a lê kwôli dosé hende to hen naɲ kôben.

²² Hena kwôni ré pur Kelma ré ba, ken dageri perêrnge a aɲ. Bi Kelma wona hera.

²³ Bi bô derê wo Kelma Jêsu baa naɲ ken.

²⁴ En perêrnge kê m naɲ hini Jêsu Krist.

Magtubu tôô top bijare to kôrbi
Kimré: Magtubu tôô top bijare to kôrbi New
Testament

copyright © 2007 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kimré

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

9dff176-4e78-52cc-9acd-204efe85cf84